

Ілона Славинська

МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ АВСТРІЙСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Австрія заінтересована у співробітництві з іноземними бібліотеками. Донедавна бібліотеки федерації (йдеться про бібліотеки університетів, центральні бібліотеки, інститутів мистецтва та Австрійську Національну бібліотеку) мали координаційний центр - Федеральне міністерство науки та досліджень, - якому вони були підпорядковані. Ним вирішувались усі питання, пов'язані з підготовкою бібліотекарів, структурою бібліотек, із співробітництвом при каталогізації та тематизації, із застосуванням електронної техніки, призначеної для обробки або використання іноземних даних.

У майбутньому координаційного центру не буде. Всі бібліотеки вищих навчальних закладів мають бути підпорядковані тій установі, до якої вони належать, а Австрійська Національна бібліотека буде перетворена у фондову. Отже, виникає небезпека конкуренції бібліотек, оскільки управління інститутами та університетами здійснюється згідно з економічними принципами, і тому напрям діяльності, формування головних завдань для бібліотек визначатиметься ними. Характер співробітництва з окремими бібліотеками, особливо із зарубіжними, відповідно до різних цілей і завдань інститутів та університетів, залежатиме від цих змін.

Нині всі наукові бібліотеки федерації об'єднані бібліотечною системою VIBOS. Згідно з планованою зміною структури передбачається, що деякі з них вийдуть з цієї бібліотечної системи і введуть у майбутньому інші, застосовувані за кордоном, системи. Це може привести до того, що бібліотеки не матимуть безпосередніх зв'язків у самій Австрії, але будуть з'єднані з іноземними. Як відомо, у

Німеччині також існують різні системи зв'язку, що не відповідають одна одній.

Але й регіональні відомчі бібліотеки в Австрії мають системи, що відповідають тільки німецьким системам і співробітничать тільки з цими бібліотеками. Усі бібліотеки, які працюють у системі VIBOS, пов'язані кооперацією з Німецькою бібліотекою, що у Франкфурті, звідки вони можуть отримувати дані для каталогізації німецьких назв. Починаючи з 1993 р., послуговуються даними університетської бібліотеки у Білефельді, яка також містить оброблені за смыслом дані. Планується використання даних Британської національної бібліографії. Це полегшить каталогізацію англійських титулів. Застосування іноземних даних для французьких назв поки що не передбачено. Для створення австрійського банку даних журналів укладено договори з Німецьким бібліотечним інститутом. Віднині бібліотеки, що безпосередньо співробітничать з ним, зможуть використовувати його банки даних.

Окремі австрійські бібліотеки підтримують широкі контакти із зарубіжними книгозбірнями. Зокрема, здійснюється обмін спеціалістами. В Австрійській Національній бібліотеці щорічно проходять практику реставратори з-за кордону. Вони вивчають міжнародно визнані методи реставрації. Реставратори направляються також за кордон з метою проведення експертизи під час роботи з пошкодженими книгами. Реставраційні майстерні вже надавали допомогу закордонним бібліотекам. Австрійські бібліотекарі щорічно запрошуються за кордон для виступів на міжнародних симпозиумах, днях бібліотекарів і на конгресах.

Австрійські бібліотеки надають можливість іно-

земним колегам пройти в них практику (термін - від одного до шести місяців). Підкреслимо, що всі практиканти повинні вільно володіти німецькою або англійською мовою. Практику проходять в основному бібліотекарі з Німеччини, а в межах програми по стипендіях Федерального Міністерства науки та досліджень - також з України. Приймають гостей з України і Технічний Віденський університет та Австрійська Національна бібліотека. Крім практикантів і стипендіатів з-за кордону, офіційно й неофіційно, австрійські бібліотеки щорічно відвідують численні іноземні гості, які вивчають не тільки спеціальність, а й політику та економіку. Найбільший інтерес викликає, природно, Австрійська Національна бібліотека з її рідкісними цінностями.

Обмін з іноземними бібліотеками здійснюють практично всі бібліотеки Австрії. Але, оскільки більшість обмінюваних екземплярів треба купувати, а не брати із власних фондів, обмінюються, в основному, з країнами Східної та Південно-Східної Європи. Завдяки цьому австрійським бібліотекам гарантується безперебійне постачання публікацій, тоді як при купівлі часто виникають прогалини в комплектуванні серій, а для бібліотек у країнах Східної та Південно-Східної Європи можуть купуватися іноземні публікації, які або сплачуються валютою, або взагалі залишаються недоступними. Дедалі більше бібліотек мають у своєму розпорядженні невелику кількість екземплярів, що підлягають обміну. В зв'язку з цим австрійські бібліотеки докладають чимало зусиль для того, щоб одержати бажані публікації (вони часто виходять невеликим тиражем), безпосередньо від видавця (в основному, наукового інституту).

Велике значення має співробітництво різних бібліотек у міжнародних журналах. Так, австрійські бібліотеки є співвидавцями міжнародних публікацій. Приміром, університетська бібліотека у Граці в журналі «European Research Libraries Cooperation». Австрійські бібліотеки готують публікації для багатьох іноземних спеціальних журналів, зокрема *ABI-Technik*, виступають з доповідями на міжнародних конгресах. Бібліотекарі розглядають переважно спеціальні проблеми, такі, як структура бібліотек, питання організації, про-

блеми, що пов'язані із спеціальністю, зокрема, обробка історичного книжкового надбання.

У всіх бібліотеках регулярно організуються виставки. На невеликих виставках експонуються, в основному, екземпляри, що є власністю бібліотеки. На великих - завжди стараються демонструвати експонати, взяті за кордоном. Такою є виставка Каролінгських оправ в Австрійській Національній бібліотеці. Три роки тому цією бібліотекою і Бібліотекою імені Сечені в Будапешті навіть було організовано спільну виставку рукописів з бібліотеки короля Угорщини Матіасса I Корвіна (демонструвалася у Будапешті та Відні).

Виставку, присвячену австрійському поетові Верфеле, було також показано спочатку у Відні, а потім, розширену із фондів Чеської національної бібліотеки, у Празькому Клементинумі.

Подібні виставки потребують великих затрат часу та зусиль персоналу не тільки через видання спільного каталога, а й тому, що виставочні екземпляри протягом тривалого часу стають недоступними для читачів. Отже в цій галузі останнім часом спостерігається уповільненість. Особливо це характерно для бібліотек, в розпорядженні яких є історичні книги та карти і які постійно надають свої екземпляри для виставок за кордоном. Підкреслимо, захист цих цінностей потребує дедалі більших страхових сум. Нерідко останнім часом спонсорами виступають підприємства чи банки, які допомагають сплатити цю страхову суму або надрукувати каталог виставки. Зібрання рукописів і карт австрійських бібліотек дедалі більше скорочується через надання своїх експонатів, оскільки невідповідне транспортування або належно не підготовлена виставка часто завдають непоправних збитків, особливо, коли виставочні зали не забезпечуються надійним захистом. Австрійські бібліотекарі прагнуть також скоротити час роботи виставки і представити меншу кількість екземплярів, щоб не піддавати дорогі рукописи й мапи надто тривалому впливу світла.

Відзначимо, що австрійські бібліотеки, насамперед Австрійська Національна, організують міжнародні конференції зі спеціальних тем. У 1986 р. генеральний директор Австрійської Національної бібліотеки організував конференцію,

на яку запросив директорів національних бібліотек. У 1991 р. проходила конференція, на яку було запрошено директорів національних бібліотек європейських країн з виходом на діалог Схід - Захід, а в 1992 р. у Відні проходила щорічна конференція. Того ж року у Відні в Національній бібліотечі відбулася міжнародна конференція реставраторів, які вивчають історію паперу. Зокрема, на ній розглядалися проблеми реставрації великих обсягів паперу, що містить деревину. В рамках IFLA у Відні постійно проводяться засідання комісій, які субсидує Міністерство науки й досліджень. Однак усе частіше спонсорами виступають фірми, особливо тоді, коли їм вдається під час проведення конференції одержати невеликі виставочні стенди для реклами своєї продукції.

Зауважимо, що для австрійських бібліотекарів особливе значення має участь у міжнародних конференціях. Університетська бібліотека в Граці є навіть членом Ліги європейського бібліотечного пошуку - LIBER, університетська бібліотека у Відні та Австрійська Національна бібліотека входять у Міжнародну федерацію бібліотечних асоціацій та інституцій - IFLA. Австрія представлена щорічно на таких форумах, як LIBER і симпозіум IFLA.

Чимало бібліотекарів щорічно відвідують дні бібліотекарів сусідніх країн, щоб підтримувати контакти та обговорювати загальні професійні проблеми, як, приміром, одержання та використання нових засобів інформації, зокрема відеофільмів, CD-ROM, мікроформ, міжнародних банків даних тощо, а також проблеми збереження і правові. Перед бібліотеками стоять тепер не тільки проблеми архівації та обробки. Під час проведення досліджень очікується, що можна буде користуватися новими засобами зв'язку та інформації, у тому числі міжнародними банками даних усім бажаючим (від студента до професора), і незалежно від того, чи є споживач громадянином Австрії, чи іноземцем.

Особливе місце в міжнародних відносинах займає Спілка австрійських бібліотекарів (САБ). Це професійна організація, що нараховує понад 1000 членів. Вона підтримує стосунки з усіма важливими іноземними спілками. Позаяк в Австрії немає

об'єднання, куди входять усі наукові бібліотеки, САБ становить інтерес для всіх іноземних об'єднань та спілок як партнер. Вже багато років вона підтримує стосунки з організаціями сусідніх країн, насамперед з німецькими і швейцарськими інституціями, а починаючи з 1989 р., - з відповідними інституціями Східної та Південно-Східної Європи. Активно контактує з угорськими, хорватськими та словенськими бібліотечними об'єднаннями.

З об'єднаннями польських та словацьких бібліотекарів було укладено угоди, що робить можливим плідне співробітництво в майбутньому. САБ є членом національної асоціації IFLA.

Отже, співробітництво австрійських бібліотекарів із західноєвропейськими бібліотеками і спілками має багаторічну традицію. З американськими і канадськими бібліотеками зв'язки, в основному, підтримуються тільки щодо обміну (відзначимо Бібліотеку конгресу у Вашингтоні та університетську бібліотеку в Торонто).

Зв'язки з окремими бібліотеками колишніх країн Ради економічної взаємодопомоги підтримуються вже протягом багатьох років у напрямі обміну з окремими бібліотеками. Угоди зі спілками можна було укласти тільки останнім часом, бо в цих країнах не було бібліотечних об'єднань. Незважаючи на те, що фінансові можливості залишаються обмеженими, багатосторонні відносини, особливо обмін досвідом, спеціалістами, повинні бути інтенсивними. Велике значення мають і зусилля кожного окремого бібліотекаря (слід підтримувати контакти із закордонними колегами з метою удосконалення своїх професійних якостей і поліпшувати діяльність, спрямовану на організацію та забезпечення інформацією). Всі міжнародні контакти зводяться, врешті-решт, до особистої участі в них кожного окремого бібліотекаря.

В Україні мені часто доводилося спостерігати, що мовний бар'єр виявлявся нездоланною перешкодою у процесі наукового обміну досвідом. Через це іноземна література з бібліотекознавства не завжди була доступною.

В Австрії для кожного бібліотекаря, який має вищу освіту, є обов'язковим активне володіння однією іноземною мовою і пасивне знання іншої,

а від випускників університетів також вимагається, щоб вони вільно розмовляли двома іноземними мовами і, крім того, пасивно володіли третьою. Це міцний фундамент для прямої міжнародної комунікації, що важливо для набуття досвіду в іноземних бібліотеках, - нехай то буде запрошен-

ня для виступів з лекціями або перебування по стипендіях, які, приміром, Україні надає Австрія. У великих книгозбірнях мають працювати бібліотекарі зі знанням іноземних мов і високою кваліфікацією, щоб можна було розвивати багатосторонні міжнародні контакти.

БІБЛІОТЕКИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ Н.Полонська-Василенко

«... в Києві ширилася й йшла розумова культура. Вже за часів Володимира в Києві були школи для дітей вищих верств дружини. За Ярослава кількість шкіл зростає, крім шкіл, де вивчали грамоті, з'являються й спеціальні, де навчали музиці, малярству. Життя ставило такі вимоги, що треба було знати чужі мови, що треба було багато писемних, та й до того ж добре писемних людей для всякого роду листування. Починаючи з Володимира, Київ стає своєрідним осередком, з якого поширюються на Україну та й за її межі, до Новгороду тощо, книги різного змісту. Ці книги було переписано спеціальними переписувачами. Така справа вимагала багато підготовки: в книгах XI ст. бачимо виключно високий художній смак, чудові орнаменти, оформлення абзаців - «красних рядків» окремо виписаними літерами з складним орнаментом. В цих літерах в одне фантастичне ціле об'єднали східні, візантійські, ірландські орнаменти, звичний стиль з квітчастим, люди з геометричними схемами, що утворили щось нове, прегарне й єдине. Чудові заставки та концівки прикрашають сторінки рукописних книг, величезна кількість цих орнаментів та прикрас перетворює Євангелії та «збірники» на альбоми малюнків, на збірки творів невідомих майстрів. Важко сказати, який з орнаментованих книг XI ст. треба дати перше місце, що найкраще в них. Чудово переписане орнаментоване «Слово Григорія Великого», ще краще - «Збірник Святослава» з його мініатюрами, на яких подано родину князя Святослава та святителів. Тут подано виключної краси орнаментальну рамку: вона являє трьохбанну церкву з золотими банями, оточену фантастичними тваринами та птицями - це той широкий світ, який оточує цю церкву. Цікаво, як сприймав цей світ майстер: для нього світ не є безодня порока й зла, як уявляли цей світ середньовічні аскети, ні, це світ радості, блиска, сонячних променів: яскраві павичі з їх хвостами, райські птахи, невідомі квіти - все це наче в чудовому ювелірному виробі блищать і сяє тисячами яскравих життєрадісних фарб. Ці мініатюри нагадують кращі ювелірні колти з перегородчастою емаллю, і не знати, що з чого запозичено? Виключної краси також мініатюри Трійської псалтирі, де знаходимо портрети княжни Гертруди, Ярополка - Петра та його дружини Олени в св'яткових блискучих одягах, в чудових вінцях на головах, прикрашених дорогоцінними камінцями. Надзвичайно гарно оформлене так зване Мстиславове Євангеліє, але ще вище, ні з чим не зрівняна пам'ятка мистецтва - «Остромирове Євангеліє», яке було написано на замовлення посадника Новгородського Остромира. Тут усе гарно: й саме письмо, й ті мініатюри євангелістів, що прикрашають його. Спосіб виконання літер, манера, якою написано ці ювелірно-майстерні мініатюри дає підстави віднести й цей художній твір до Києва. Адже маємо дуже велике й цінне свідчення про те, як далеко йшли культурні впливи Києва.

Нетривкий матеріал, на якому писали книги, - хоч це був пергамент, недбайливе ставлення до речей, жадливі події, що переживала Київська земля протягом майже тисячеліття не сприяли збереженню цих творів мистецтва. Лише одиниці випадково дожили до наших часів, а скільки загинуло їх в полум'ї пожеж, руйнації, грабунків і людського вандалізму... Але й те, що щасливо на користь людей та науки зберіглося, свідчить про високий рівень культури доби Ярослава. Лише там, де шанують, кохають книгу, могли з'являтися подібні мистецькі твори, книга, чудово орнаментована, книга високої художньої, а разом з тим і грошової цінності, не є той предмет розкоші, який приваблює дикуна. <...>

Цілком природно, що таке оформлення книг свідчить про те, що було широко розвита письменність, що зверталася увага не лише на зовнішню сторону книги, але й на її зміст.

За часів Ярослава переписування книг вважалося справою важливою, святою. Зростала пошана до книжного слова. В «Збірнику», переписаному р. 1076 для князя Святослава зазначалося, що без книжного почитання не можна досягнути праведності: «як корабль не составиться без цвяхів, так праведник не збудується без книжного почитання».

...

За Ярослава існували вже бібліотеки, так літописець оповідає, що Ярослав «Збирав писців» і «Многы книги списав положи в церкви св. Софії», цю справу продовжували інші князі, аматори книг - син його Святослав, унук Володимир Мономах. Патерик Печерський згадує бібліотеку князя чернігівського Минали Святоші, яку він лишив монастиреві «суть же і книги его многы и до нынє».

Зміст цих книг був дуже різноманітний, серед них було багато церковних книг, а також і світських.

Прийняття християнства з Візантії відкрило шлях до Києва візантійській літературі, а також і болгарській. Переписували церковні книги, твори, зв'язані з церквою, життя святих, морально-дидактичну літературу, збірники слів Івана Златоустого та інших отців, під різними назвами: «Златоуст», «Златоструй», «Маргарит», «Ізмарагд» тощо. Були збірники різноманітного змісту, як «Пчоли», в яких зібрано різні уривки, анекдоти, оповідання не лише церковних письменників, а також античних, Платона, Аристотеля. Відомі історичні хроніки Іоанна Маляли, Георгія Сінкеля тощо. Було поширено чимало творів східного походження, які перейшли, можливо теж через посередництво Візантії - як повість про Будду, перероблена (у) на роман царевича Йосафата, от (як «Слово о премудром Акірі», «Стефаніт та Іхнілат», «Дванадцять слів царя Махаіші» тощо).

Разом з тим проходили твори західно-європейського письменства - «Повість про Індійське царство», переклад Римського Патерика, «Бесіди Григорія Великого», легенди про св. Нацлана, життя Нацлана та Людмили, збірники молитов з іменами католицьких святих.

Дуже рано, поруч з перекладною літературою в Києві зароджується власне, оригінальне письменство. Першим хронологізованим пам'ятником літератури доби Ярослава є «Слово о законі и благодати» митрополіта Іларіона, першого київського митрополіта українського походження. ... Цей панегірик не має зразків в попередній візантійській або болгарській літературі, і виявляє виключний ораторський талант автора. По силі, красі, поетичності він повинен бути поставленим поруч з славним «Словом о полку Ігореві».

...

Самий факт появи такого твору в XI столітті свідчить про високий рівень інтелектуальної культури Києва, бодей лише в представниках вищих шарів його суспільства.»

Ф. 42, 12 (Арх. Полонської-Василенко)

Київ. «Стольний град Володимира та Ярослава». Доповідь, прочитана на засіданні пленуму Музею - архіву переходової доби Історії Києва.

Машинопис 1942, 12 серпня. Збережено мову оригіналу.